

Akra' b. Hâbis'in Hayatı, Şahsiyeti ve İslâm Tarihindeki Rolü

Emin Tahsin BİLGİN | <https://orcid.org/0000-0002-1842-785x>Sorumlu Yazar | eminbilgin53@gmail.comRecep Tayyip Erdoğan Üniversitesi | [ROR: https://ror.org/0468j1635](https://ror.org/0468j1635)

İslam Tarihi ve Sanatları | Rize, Türkiye

İhsan ARSLAN | <https://orcid.org/0000-0003-4790-0711>Prof. Dr. | Yazar | ihsan.arslan@omu.edu.trOndokuz Mayıs Üniversitesi | [ROR: https://ror.org/028k5qw24](https://ror.org/028k5qw24)

Tarih | Samsun, Türkiye

Öz

Câhiliye devrinin son bulup İslâmiyet'in yayılmaya başladığı dönemde Adnânî kabilelerden Temîm kabilesinin lideri olan Akra' b. Hâbis, Müslüman olmadan önce bir Mecûsî'di. Kendisi fiziki olarak zaman zaman alay konusu olan kel ve topal olmak gibi birtakım dezavantajlara sahipti. Kabile lideri olması ve güvenilirliği nedeniyle Ukâz panayırı başta olmak üzere çeşitli yerlerde insanlar arasında hakemlik görevini üstlenmiştir. O, Câhiliye döneminde kabileler arasında vuku bulan Yevm Kûlâb ve Yevm Zübâle savaşlarına katılmıştır. Yevm Zübâle savaşında kendisi aktif rol oynamış, esir düşmüş ve diyetle serbest kalmıştır. Mekke'nin fethinden kısa bir süre önce Müslüman olmuştur. Arkadaşlarıyla yaptığı iştişelerle sonucunda İslâmiyet'i kabul etmiş; hayatı boyunca bu kararından vazgeçmemiş ve kabilesinin de İslâm ile şereflenmesine vesile olmuştur. O dönemde yeni Müslüman olanların kalplerini dine ısındırmak amacıyla müellefe-i kulûb uygulaması hayata geçirilmiştir. Akra' b. Hâbis de müellefe-i kulûb kapsamına dâhil edilmiş ve bu kapsamda ganimetlerden pay almıştır. Bu uygulama sayesinde Hz. Peygamber döneminde Huneyn ganimetlerinden ve Hz. Ali'nin Yemen'den gönderdiği altın parçacığından pay alan Akra' b. Hâbis, Hz. Ebû Bekir döneminde de müellefe-i kulûba yapılan yardımlardan faydalanmıştır. İslâmiyet'in yeşermeye başladığı o dönemde her yeni Müslüman gibi o da bilmediği, anlam veremediği konularda yaptığı çıkışlarla bazı âyetlerin nüzûl sebebi, bazı hadislerin bizzat sebeb-i vürûdu olmuştur. Bu meselelere bakıldığında esirleri geri almak için Temîm heyetiyle Medine'ye geldiğinde mescitteki tavrı, Hz. Peygamber'i torunuyla oynarken gördüğünde şaşkınlığını gizlemeyerek verdiği tepki, haccin kaç defa yapılacağı ile alakalı soru sorması, mescitte bevletmesi gibi durumlar kayda değer konulardandır. Kaynaklarda askerî özellikleri ve faaliyetleri ile alakalı ayrıntılı bilgi bulunmayan Akra' b. Hâbis, Resûlullah ile Mekke'nin fethine, Huneyn ve Tâif gazvelerine katılmıştır. Hz. Ebû Bekir döneminde Enbâr ve Dûmetülcendel fetihlerinde bulunmuştur. Hâlid b. Velîd'in emriyle Enbâr'a giden öncü kuvvete komuta etmiştir. Dûmetülcendel'de ise Vedîa b. Kelbî'yi esir alma başarısını göstermiştir. Bu savaş sonucunda ordudan bazı kişilerle beraber Hâlid b. Velîd'den, Dûmetülcendel ordusundaki Temîmlileri öldürmemesi konusunda talepte bulunmuştur. Bazı tarihî kaynaklar Hz. Ömer döneminde gerçekleşen Yermük savaşında Akra' b. Hâbis'in on oğluyla birlikte öldüğünü ifade etmişlerdir. Bu iddia onun bu dönemdeki faaliyetlerinin tespitini zorlaştırmış ve Hz. Ömer döneminde kayda değer bir faaliyeti tespit edilememiştir. Hz. Osman dönemindeki faaliyetlerine bakıldığında ise Vali Ahnef b. Kays tarafından Tohâristan fetihleri kapsamında Cûzcân'ın fethiyle görevlendirildiği görülmektedir. Emrine verilen askerî birlikle Cûzcân'a giden Akra' b. Hâbis şehri fethetmiştir. Cûzcân, Müslümanlar açısından kolaylıkla fethedilen bir yer olduğu gibi Akra' b. Hâbis'in de komutan olarak fethettiği tek yer olmuştur. Cûzcân fatihi olan Akra' b. Hâbis bu fetihten sonraki bir yıllık süre içerisinde vefat etmiştir.

Anahtar Kelimeler

İslâm tarihi, Hz. Peygamber, Akra' b. Hâbis, Temîm, Câhiliye.

Atıf Bilgisi

Bilgin, Emin Tahsin- Arslan, İhsan. "Akra' b. Hâbis'in Hayatı, Şahsiyeti ve İslâm Tarihindeki Rolü". *Rize İlahiyat Dergisi* 26 (Nisan 2024), 119-131. <https://doi.org/10.32950/rid.1331718>

Yayın Bilgileri

Türü	Araştırma Makalesi		
Süreç Bilgileri	Geliş Tarihi: 23.07.2023	Kabul Tarihi: 16.12.2023	Yayın Tarihi: 20.04.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme		
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Bu çalışma, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde 15/06/2023 tarihinde sunulan ve kabul edilen "Akra' b. Hâbis'in Hayatı, Şahsiyeti ve İslâm Tarihindeki Rolü" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.		
Yazar Katkı Düzeyleri	Sorumlu yazar (ETB) %70, yazar (İA) %30.		
Benzerlik Taraması	Yapıldı – iThenticate		
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.		
Etik Bildirim	ilahiyyatdergi@erdogan.edu.tr		
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.		
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.		

Dizinlenme Bilgisi

Aqra' b. Hābis's Life, Personality and Role in Islamic History

Emin Tahsin BİLGİN | <https://orcid.org/0000-0002-1842-785x>

Corresponding Author | eminbilgin53@gmail.com

Recep Tayyip Erdoğan University | <https://ror.org/0468j1635>

Islamic History and Arts | Rize, Türkiye

İhsan ARSLAN | <https://orcid.org/0000-0003-4790-0711>

Prof. Dr. | Author | ihsan.arslan@omu.edu.tr

Ondokuz Mayıs University | <https://ror.org/028k5qw24>

History | Samsun, Türkiye

Abstract

Aqra' who was the leader of the Temim tribe, one of the Adnānite tribes, at the end of the Jāhiliyyah period and the beginning of Islamic spread, was a Zoroastrian before he became a Muslim. He had some physical disadvantages, such as being bald and lame, which made him a subject of ridicule from time to time. Being a tribal leader and trustworthy, he served as an arbitrator between people in various places, especially at the Ukāz fair. He participated in the battles of Kulāb and Zubāla, which took place between the tribes during the Jāhiliyyah period. He himself played an active role in the battle of Zubāla, was captured and released on parole a diet. He became a Muslim shortly before the conquest of Mecca. He accepted Islam after consultations with his friends; he did not give up on this decision throughout his life and was instrumental in his tribe being honored with Islam. At that time, the practice of mu'allafa al-kulūb was implemented to warm hearts of new Muslims to religion. 'Aqra' was included in the scope of mu'ellefe al-kulūb and received a share of spoils in this context. Thanks to this practice, Aqra', who received a share from the spoils of Hunayn during Prophet's reign and a piece of gold sent from Yemen by Ali, also benefited from the aids given to the mu'ellefe al-kulūb during the reign of Abu Bakr. Like every other new Muslim in that period when Islam was beginning to flourish, he became the reason for the revelation of some verses and the reason for some hadiths with his outbursts on issues he did not know and could not make sense of. When these matters are considered, his behavior in the mosque when he came to Medina with the delegation of Tamim to take back captives, his reaction when he saw the Prophet playing with grandson, his questioning about how many times the Hajj should be performed, and his urination in the mosque are among the noteworthy issues. Aqra', whose military characteristics and activities are not detailed in the sources, participated in the conquest of Mecca, Hunayn and Tāif with the Messenger Allah. He participated in the conquests of Anbār and Dūmetaljandel during the reign of Abu Bakr. He commanded the vanguard force that went to Anbar on the orders of Khalid b. Walid. In Dūmetaljandel, he succeeded in capturing Wadā. At the end of this battle, he and some members of the army asked Khalid not to kill the Temimīs in the army of Dūmetaljandel. Some historical sources have stated that Aqra' died with his ten sons in the battle of Yarmouk, which took place during the reign of 'Umar. This claim made difficult to determine his activities during this period and no significant activity of his during the reign of 'Umar could be identified. When we look at his activities during the reign of 'Uthman, we see that he was assigned by Governor Ahnaf to the conquest of Jūzjān within the scope of Tohāristan conquests. Aqra' went to Jūzjān with military unit under his command and conquered the city. Not only was Jūzjān easily conquered place for Muslims, but it was also the only place that Aqra' conquered as commander. Aqra', conqueror of Jūzjan, died a year after this conquest.

Keywords

Islamic history, Hz. Prophet, Aqra' b. Hābis, Tamim, Jāhiliyyah.

Citation

Bilgin, Emin Tahsin- Arslan, İhsan. "Aqra' b. Hābis's Life, Personality and Role in Islamic History". *Rize Theology Journal* 26 (April 2024), 119-131. <https://doi.org/10.32950/rid.1331718>

Publication Information

Type	Research Article		
Process Information	Date of Submission: 23.07.2023	Date of Acceptance: 16.12.2023	Date of Publication: 20.04.2024
Peer-Review	Double anonymized - Two External		
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. This study was produced from the master's thesis titled "The Life, Personality and Role of 'Aqra' b. Hābis in Islamic History", which was presented and accepted at Recep Tayyip Erdoğan University Graduate School of Postgraduate Education on 15/06/2023.		
Auth. Contribution Rates	Corresponding author (ETB) %70, author (İA) %30.		
Plagiarism Checks	Yes - iThenticate		
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.		
Complaints	ilahiyyatdergi@erdogan.edu.tr		
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.		
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.		

Abstracting and Indexes

Giriş

Allah Resûlü'ne risâlet görevinin tevdi edildiği vakte kadar geçen sürede insanlık tarihinin en karanlık dönemlerinden biri Arap coğrafyasında yaşanmaktaydı. Asabiyet duygusuyla yoğrulan Arap toplumu; insanlık için kıymetli olan değerlerden uzak, merhamet duygularından yoksun ve kişinin sadece gücüne göre değer gördüğü bir anlayışa sahipti. O günün toplumunda itibar görmeyen yegâne şartı ise nüfuzlu, zengin bir ailenin üyesi olmaktan geçmekteydi. Sınıfsal ayırımı ve kölelik sisteminin yaygın olduğu bu dönemde Hz. Peygamber, İslâm'ın nurunu, Allah'tan aldığı vahiy ile yaymaya başlamış ve kıyamete kadar devam edecek olan İslâm çağını başlatmıştı. Bu dönemde, onun çağrısına kulak verip İslâmiyet'le müşerref olan isimlerden birisi de Akra' b. Hâbis'tir.

Adnânî kabilelerden, Temîm kabilesinin bir ferdi olan Akra' b. Hâbis, Câhiliye döneminin son bulup İslâmiyet'in yayılmaya başladığı geçiş evresinde kabilesinin lideriydi. Kabile lideri olması nedeniyle toplumda saygın bir konumu olan Akra' b. Hâbis'in iman ettikten sonra İslâm'a çeşitli hizmetleri olmuştur. Ancak İslâm tarihi kaynaklarında onun yaptığı hizmetler ayrıntılı olarak ele alınmamıştır. Çünkü kendisi Mekke'nin fethinden kısa bir süre önce Müslüman olmuştur. Haliyle bu durum, onun önde gelen birçok sahâbiye kıyasla geri planda kalmasına neden olmuştur. O, daha çok Resûlullah ile vuku bulan ikili ilişkileriyle ön plana çıkmıştır. Bu meseleler de tefsir ve hadis ilmine konu olmuştur. Kendisi, herkesçe bilinen birçok hadisenin ana karakteri olmuştur. Günümüze kadar ulaşan bu rivâyetler genel itibarıyla muhtevâsi herkesçe bilinen ama olayın failinin kim olduğu es geçilen meselelerdir. Örneğin Allah Resûlü'nün torununu öptüğü esnada birisinin: "Benim on tane oğlum var. Ama hiçbirini öpmedim." demesi üzerine Resûlullah'ın: "Merhamet etmeyene merhamet edilmez." şeklinde karşılık verdiği kimse Akra' b. Hâbis'tir.¹

İslâmî ilimler noktasında az çok bilgi sahibi olan herkes bu meseleyi bilir. Ama olayın içindeki kişinin Akra' b. Hâbis olduğu bilinen bir nokta değildir. Bu makale de bir yandan Akra' b. Hâbis'e dair bilgiler verilirken diğer yandan da arka planında onun olduğu rivâyetleri ortaya koymak amaçlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda meşhur sahâbîlere nazaran İslâm tarihi kaynaklarında hakkında derli toplu malumat bulunmayan Akra' b. Hâbis'i, tanımak ve tanıtmak öncelikli gayemiz olmuştur. Bu noktada bazı tefsir² ve hadis³ kaynaklarından, siyer kaynaklarından,⁴ tabakat⁵ ve genel tarih eserlerinden,⁶ fütûhât⁷ ve ensâb⁸ kaynaklarından faydalanılmıştır.

¹ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî, *el-Câmi'u'l-müsnedü's-sahîhu'l-muhtasar min umûri Resûlillâh sallâllâhu 'aleyhi ve sellem ve sünenihî ve eyyâmih* (Dimaşk-Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1423/2002), "Edeb", 18 "Edeb", 27.

² Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî, *et-Tefsîrü'l-kebîr* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1401/1981); Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dimaşkî eş-Şâfiî, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-azîm*, thk. Sâmî b. Muhammed b. Selâme (Riyad: Dâru't-Tayyibe, 1420/1999); Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tâhir et-Tûnisî, *et-Tahrîr ve't-tenvîr mine't-tefsîr* (Dâru't-Tunûsiyye, 1984); Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, sad. İsmail Karaçam vd., thk. Hüseyin Akkaya - Muhammed Gür (İstanbul: Azim Dağıtım Yayıncılık, 2021).

³ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, *el-Müsned*, thk. Şuayb el-Arnaût - Âdil Mürşid (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001); Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fazl ed-Dârimî, *es-Sünen* (Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1434/2013); Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*; Ebü'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmi'u's-sahîh*, thk. Ebû Kuteybe Nazar Muhammed Fariyabî (Riyad: Dâru Tayyibe li'n-Neşr ve't-Tevzî', 1467/2006); Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî, *es-Sünen*, thk. Şuayb el-Arnaût vd. (Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 1430/2009); Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *es-Sünen*, thk. Şuayb el-Arnaût vd. (Dimaşk: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 1430/2009); Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizî, *el-Câmi'u's-sahîh*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'ruf (Beyrut: Dâru'l-Çarbi'l-İslâmî, 1996); Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *es-Sünen*, thk. Hasan Abdulmun'im Şelbî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001).

⁴ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkid el-Vâkidî el-Eslemî el-Medenî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, thk. Marsden Jones (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1966); Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyüb el-Himyârî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısırî, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, thk. Mecdî Fethî es-Seyyid (Tanta: Dâru's-Sahâbe li't-Turâs, 1416/1995); Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî, *Cevâmî'u's-Sîre*, nşr. Muhammed Ali Beydûn, thk. Abdülkerim Sâmî el-Cündî (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1424/2003).

⁵ Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî, *Kitâbü't-Tabakâti'l-kebîr*, thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1410/1990); Ebû Amr Halîfe b. Hayyât b. Halîfe eş-Şeybânî el-Basrî, *Kitâbü't-Tabakât*, thk. Ekrem Ziyâ Ömerî (Bağdat: Matbaatü'l-Âni, 1387/1967); Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî, *Hilyetü'l-evliyâ' ve tabakatü'l-asfiyâ'* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1416/1996).

⁶ Ebû Amr Halîfe b. Hayyât b. Halîfe eş-Şeybânî el-Basrî, *et-Târîh*, thk. Mustafa Necib Fevzâ - Hikmet Keşlî Fevzâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1415/1995); Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî, *Târîhu'r-rusûl ve'l-mülûk*, thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhîm el-Mısırî (Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 1962); Ebü'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dimaşkî eş-Şâfiî, *Târîhu medîneti Dimaşk ve zikru fazlihâ ve tesmiyetü men hallehâ mine'l-emâsil ev ictâze bi-nevâhîhâ min varidihâ ve ehlihâ*, thk. Muhibbüddîn Ebû Saîd Ömer b. Garâme el-Amrevî (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1415/1995); Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dimaşkî eş-Şâfiî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* (Beyrut: Mektebetü'l-Me'ârif, 1413/1992).

⁷ Ebü'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el-Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, thk. Abdullah Uneys et-Tibâ' (Beyrut: Müessesetü'l-Me'ârif, 1987); Mahmûd Şit b. Mustafâ b. Hattâb el-Mevsilî, *Kadetü fethi's-Sind ve Afganistân* (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1418-1998).

⁸ Ebü'l-Münzir Hişâm b. Muhammed b. Sâib b. Bişr el-Kelbî el-Kûfi, *Cemheretü'n-neseb*, thk. Nâcî Hasan (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1407/1986); Ebü'l-

1. Akra' b. Hâbis ve Câhiliye Dönemi Faaliyetleri

Hangi tarihte doğduğuna dair herhangi bir bilgi bulunmayan⁹ Akra' b. Hâbis'in asıl adının Firâs¹⁰ veya Hâris¹¹ olduğuna dair rivayetler vardır. Kel olduğu için Akra' lakabıyla anılan¹² bu kişinin tam adı Akra' b. Hâbis b. İkal b. Muhammed b. Süfyân b. Mücâşi' b. Dârim b. Mâlik b. Hanzale b. Mâlik b. Zeyd Menât b. Temîm'dir.¹³

Babasının adı Hâbis b. İkal,¹⁴ annesinin adı Fâtıma bint Hâvî b. Süfyân b. Mücâşi' b. Dârim,¹⁵ erkek kardeşlerinin adları Varaka b. Hâbis et-Temîmî¹⁶ ve Firâs b. Hâbis'tir.¹⁷ Akra' ve Firâs'a kel oldukları için iki akra' anlamında "akra'an denilmiştir.¹⁸ Kız kardeşinin adı ise Leylâ bint Hâbis et-Temîmî'dir.¹⁹ Leylâ bint. Hâbis'in, Gâlib b. Sa'saa ile olan evliliğinden şair Ferezdak dünyaya gelmiştir.²⁰ Ferezdak, dayısı Akra' b. Hâbis'i övmek için şiir okumuştur.²¹ Akra' b. Hâbis'in amcaları Nâciye, Himâr, Hunneb ve Süfyân olmak üzere dört tanedir.²² Amcalarından Himâr'ın çocuğu olan İyâz b. Himâr, Câhiliye döneminde Kâbe'yi çıplak tavaf etmemek için Resûlullah'tan ödünç elbise almıştır.²³

Akra' b. Hâbis'in çekirdek ailesi ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmazken Allah Resûlü'nü torunu ile oynarken gördüğünde: "Benim on tane çocuğum var. Ama hiçbirini öpmedim."²⁴ demesinden en az bir evlilik yaptığı ve isimlerinin tespit edilemediği on çocuğu olduğu anlaşılmaktadır.

Akra' b. Hâbis'in fiziksel anlamda bazı dezavantajları bulunmaktaydı. O, kel olmanın yanı sıra aynı zamanda da topaldı. Onun bu durumu özellikle Husayn b. Ka'ka' tarafından alay konusu olmuştur.²⁵

Akra' b. Hâbis, yaşadığı dönemde Temîm kabilesinin liderlerindendi. Bu nedenle insanların anlaşmazlığa düştüğü meselelerde âdil bir şekilde hakemlik yapardı.²⁶ Liderlik vasfından dolayı Ukâz panayırında da hakemlik yapmıştır.²⁷ Ancak o, her ne kadar birtakım iyi özellikleri bünyesinde barındırsa da Câhiliye toplumunun dayatmış olduğu bazı kötü alışkanlıklardan kendisini alıkoyamamıştır. Müslüman olmadan önceki hayatında görülen dinî anlamdaki sapkınlıkları, kabileler arası ortamı gerip bir kargaşa veya savaşa sebebiyet vermesi, ansızın savunmasız bölgelere yapılan saldırılarda ön planda olması gibi durumlar Câhiliye'den kalma özelliklerine örneklik teşkil etmektedir.²⁸

Bu kötü özelliklerinin ortaya çıktığı örneklerden biri de Câhiliye döneminde kabileler arasında meydana gelen savaşlarda görülmektedir. O, Eyyâmü'l-Arab olarak adlandırılan bu savaşlardan Yevm Külâb²⁹ ve Yevm Zübâle savaşlarına katılmıştır. Yevm

Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el-Belâzürî, *Ensâbü'l-eşraf*, thk. Süheyl Zekkâr - Riyâz Ziriklî (Beirut: Dârü'l-Fikr, 1417/1996); Ebû Sa'd Abdülkerîm b. Muhammed b. Mansûr es-Sem'ânî, *el-Ensâb*, nşr. Abdullah Ömer el-Bârûdî (Beirut: Dârü'l-Cenân, 1408/1988).

⁹ Kaynaklar, Akra' b. Hâbis'in doğum tarihiyle alakalı herhangi bir yorumda bulunmazken sadece bu kaynakta doğum tarihinin bilinmeyip Câhiliye döneminde doğduğu ifade edilir. bk. Mahmûd Şîr Hattâb, *Kadetü fethi's-Sind ve Afganistân*, 377.

¹⁰ Belâzürî, *Ensâbü'l-eşraf*, 12/58.

¹¹ Ebû Bekr Abdullah b. ez-Zübeyr b. İsa el-Kureşî el-Humeydî, *Müsnedü'l-Humeydî*, thk. Habîbürrahman el-A'zamî (Beirut: Âlemü'l-Kütüb, 1381/1963), 1/471.

¹² Belâzürî, *Ensâbü'l-eşraf*, 12/58.

¹³ İbn Sa'd, *Tabakât*, 7/27.

¹⁴ İbnü'l-Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, 202.

¹⁵ Halîfe b. Hayyât, *Kitâbü't-Tabakât*, 41; İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 9/186.

¹⁶ Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî, *el-İsâbe fi'temyîzi's-sahâbe*, thk. Âdil Ahmed Abdilmevcûd - Ali Muhammed Mü'avviz (Beirut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1415/1995), 6/317.

¹⁷ Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî, *el-Kâmil fi't-târîh*, thk. Ebü'l-Fidâ' Abdullah el-Kâzî (Beirut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1407/1987), 1/476.

¹⁸ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, 1/476.

¹⁹ İbn Hacer, *el-İsâbe fi'temyîzi's-sahâbe*, 8/184.

²⁰ İbn Hacer, *el-İsâbe fi'temyîzi's-sahâbe*, 8/184.

²¹ İbn Hacer, *el-İsâbe fi'temyîzi's-sahâbe*, 1/58.

²² İbnü'l-Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, 1/202.

²³ İbn Hazm, *Cevâmi'u's-Sîre*, 21-22.

²⁴ Humeydî, *Müsnedü'l-Humeydî*, 1/471.

²⁵ Belâzürî, *Ensâbü'l-eşraf*, 12/58.

²⁶ İbn Hacer, *el-İsâbe fi'temyîzi's-sahâbe*, 1/58; Mahmûd Şîr Hattâb, *Kadetü fethi's-Sind ve Afganistân*, 359-360.

²⁷ Mahmûd Şîr Hattâb, *Kadetü fethi's-Sind ve Afganistân*, 375.

²⁸ Mahmûd Şîr Hattâb, *Kadetü fethi's-Sind ve Afganistân*, 360.

²⁹ Ebü Ca'fer Muhammed b. Habîb b. Ümeyye b. Amr el-Hâşimî, *el-Muhabber*, thk. Ilse Lichtenstadter (Haydarâbâd: Dâiretü'l-Maârifü'l-Osmâniyye, 1407/1987), 247.

Külâb savaşında Akra' b. Hâbis'in tam olarak nasıl bir faaliyette bulunduğu konusunda kaynaklar yetersizdir.³⁰ Yevm Zübâle savaşında ise Akra' b. Hâbis, yanına topladığı askerlerle beraber Bekr b. Vaîl kabilesine saldırmış ve bu savaşı kaybetmiştir. Savaşın kaybedilmesiyle esir düşen Akra' b. Hâbis, Bistâm b. Kays'ın kendileri için ödediği diyet karşılığı serbest kalmıştır.³¹

2. Akra' b. Hâbis'in ve Temîm Kabilesinin İslâmiyet'i Kabulü

Câhiliye toplumunda bedevîler herhangi bir dine intisap edecekleri zaman o dinin hayatlarına etkisine bakarlardı. Bir dine inandıktan sonra hayatlarında işleri yolunda giderse o dinin iyi bir din olduğuna; işleri yolunda gitmezse o dinin kötü bir din olduğuna inanırlardı.³² Bir menfaat-zarar felsefesiyle inançların değiştirildiği bu anlayıştan Akra' b. Hâbis de payına düşeni almıştır.

Akra' b. Hâbis, Müslüman olmadan önce bir Mecûsî'ydi.³³ Medine döneminde vahyolunan: “İnsanlardan öylesi de vardır ki, Allah'a kıydan kenardan kulluk eder. Eğer kendisine bir hayır dokunursa, gönlü onunla hoş olur. Şâyet başına bir kötülük gelirse, gerisingeri (küfre) dönüverir. O dünyayı da kaybetmiştir, ahireti de. İşte bu apaçık zıyanın ta kendisidir. O, Allah'ı bırakır da kendine ne zarar ne de fayda veren şeylere tapar. Bu da derin sapıklığın ta kendisidir. Zararı faydasından daha yakın olana tapar. O (taptığı) ne kötü yardımcı, ne fena yoldaştır!”³⁴ bu âyetlerin esbâb-ı nüzûlüyle alakalı tefsir kaynaklarında anlatılan olaylarda Akra' b. Hâbis'in ismi de zikredilmektedir. Anlatılan olaya göre, Akra' b. Hâbis, Uyeyne b. Hısn el-Fezârî ve Abbas b. Mirdâs kendi aralarında konuşurken: “Muhammed'in dinine gireriz, eğer bize hayır getirirse onu hak tanırız yoksa batıl tanırız.” demişlerdi.³⁵ Bu noktada Akra' b. Hâbis'in tam olarak hangi tarihte iman ettiğini anlamak için ilgili âyetlerin nüzûl zamanını incelemek gerekmektedir.

Hac sûresi'nin Mekkî mi Medenî mi olduğuna dair çeşitli tartışmalar bulunmaktadır. Bu tartışmalar genel olarak Hac sûresinin âyetlerinin büyük bir kısmının Mekkî, birkaç âyetinin ise Medenî olduğu yönündedir.³⁶ Akra' b. Hâbis ve arkadaşlarının iman etme meselesi, Hac sûresinin on birinci âyetinin nüzûl sebeplerinden biri olarak gösterilir. Âyetin nüzûlüne sebep olan olaylar genel olarak değerlendirildiğinde sağlam bir imana sahip olmayan bedevî, Yahudi ve münafık kimselerin Müslüman olduktan sonraki süreçte başlarına gelen kötü olayların sebeplerini İslâm dinine bağladıkları görülmektedir. Dini şikâyet etmek için de Hz. Peygamber'in yanına, Medine şehrine gittikleri ifade edilir.³⁷ Kur'an-ı Kerim âyetlerinin bazı dönemlerde yaşanan olaylara binaen nâzil olduğu hesaba katılırsa on birinci âyetin Medenî âyetlerden olduğu konusunda şüphe kalmaz.³⁸

Hz. Peygamber'in, 622 yılında Mekke'den Medine'ye hicret etmesiyle Medine dönemi başlamıştır.³⁹ Mekke ise 8/630 yılında fethedilmiştir.⁴⁰ Fetih, ordunun Medine'den hareket ettiği 13 Ramazan 8/4 Ocak 630 tarihiyle, Mekke'ye girdiği 20 Ramazan 8/11 Ocak 630 tarihleri aralığında gerçekleşmiştir.⁴¹ İlk defa Mekke'nin fethinde İslâm ordusunun saflarında yer alan Akra' b. Hâbis'in⁴² fetihden kısa bir süre önce iman etmiş olabileceği esas alınırsa 8/629 Şaban/Aralık ayı ile 8/630 Ramazan/Ocak ayı tarihleri arasında Müslüman olduğu söylenebilir. Onun Müslüman olmasıyla alakalı en net tarihi ise Mahmûd Şîr Hattâb vermiştir. Ona göre Akra' b. Hâbis 8/629 Ramazan ayında iman etmiştir.⁴³ Kaynaklardan yola çıkarak Akra' b. Hâbis'in hangi tarih aralığında iman ettiğine dair tespitlerde bulunulsa da İslâmiyet'i kabul etmesi sürecindeki olayların nasıl geliştiğine dair bilgi bulunmamaktadır.

Arap toplumunda kabile liderleri, kabile içinde önemli bir konuma sahipti. Liderlerin aldığı herhangi bir karar kabile üyeleri

³⁰ Yevm Külâb savaşları hakkında bilgi almak için bk. Ebû Ubeyde Ma'mer b. el-Müsenâ et-Teymî el-Basrî, *Kitâbü Eyyâmî'l-'Arab kable'l-İslâm.*, nşr. Âdil Câsim el-Beyâtî (Bağdat, 1976), 397-456; Ebû Alî el-Hasen b. Reşîk el-Ezdî el-Mesîlî el-Kayrevânî, *el-'Umde fi mehâsinî's-şîr ve âdâbih ve nakdih*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd (Beyrut: Dârü'l-Cil, 1401/1981), 2/205-206; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, 1/434-437.

³¹ Muhammed Câde'l- Mevlâ vd., *Eyyâmu'l-'Arab Fi'l-Câhiliyye* (Dârü İhyâi'l-Kütübî'l-Arabiyye, 1361/1942), 206-207; Mahmûd Şîr Hattâb, *Kadetü fethi's-Sind ve Afganistân*, 360.

³² Buhârî, “Tefsir”, 22/2; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'azîm*, 5/400; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr mine't-tefsîr*, 17/211.

³³ İbn Hacer, *el-İsâbe fi'temyîzi's-sahâbe*, 1/59; Abdülkâdir Feyyâd Harfûş, *Kabiletü Temîm fi'l-Câhiliyye ve'l-İslâm* (Dımaşk: Dârü'l-Beşâir, 1423/2002), 1/21.

³⁴ *Kur'ân-ı Kerîm Meâlî*, çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006), el-Hac 22/11-13.

³⁵ Fahreddin er-Râzî, *et-Tefsîrü'l-kebîr*, 23/14; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr mine't-tefsîr*, 17/212; Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 5/533.

³⁶ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 5/528.

³⁷ Buhârî, “Tefsir”, 22/2; Fahreddin er-Râzî, *et-Tefsîrü'l-kebîr*, 23/14; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'azîm*, 5/400-401.

³⁸ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr mine't-tefsîr*, 17/211.

³⁹ İbrahim Sarıçam, “Hz. Peygamber Dönemi”, *İslâm Tarihi*, ed. Eyüp Baş (Ankara: Grafiker Yayınları, 2014), 118.

⁴⁰ Muhammed Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, çev. Mehmet Yazgan (İstanbul: Beyan Yayınları, 2014), 1/229.

⁴¹ Nebi Bozkurt - Mustafa Sabri Küçükkaşçı, “Mekke”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/557-558.

⁴² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 4/243; Ebû'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî, *Üsdü'l-gâbe fi ma'rifeti's-sahâbe*, thk. Ali Muhammed Mü'avviz - Âdil Ahmed Abdilmevcûd (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1417/1996), 1/264.

⁴³ Mahmûd Şîr Hattâb, *Kadetü fethi's-Sind ve Afganistân*, 362.

tarafından hemen benimsenirdi. İslâmiyet'in hızlıca yayılmasına da fayda sağlayan bu durumun bir örneği de Temîm kabilesinde görülmektedir. Akra' b. Hâbis de böylesi bir durumda kabilesinin Müslüman olmasını sağlamıştır.

9/630 yılında Hz. Peygamber, zekâtların toplanması için kabilelere memurlar gönderiyordu. Büsr b. Süfyân'ı da Huzâa'dan Benî Kâ'b'a göndermişti. Büsr b. Süfyân, zekâti almak için bölgeye gitmiş fakat orada bulunan Temîmlilerin muhalefeti yüzünden zekâti alamadan geri dönüp Hz. Peygamber'e durumu bildirmişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Uyeyne b. Hısn komutasında elli kişilik birliği bölgeye göndermiş ve bu birlik esirlerle beraber geri dönmüştü. Yakınlarının esir alındığını haber alan Temîm ileri gelenleri, içlerinde Akra' b. Hâbis'in de bulunduğu bir heyetle hızlıca Medine'ye gelmişlerdi.⁴⁴

Medine'ye gelen Temîm heyetinin talebiyle, Hz. Peygamber'in huzurunda vuku bulan müfâhare⁴⁵ sonucunda⁴⁶ Akra' b. Hâbis, Hz. Peygamber'i kastederek: "Anam babam bu adama feda olsun. Onun hatibi bizim hatibimizden, şairi bizim şairimizden daha iyidir." demiş ve heyettekiler Müslüman olmuştur. Hz. Peygamber de esirlerini geri vermiş ve onlara birtakım ihsanlarda bulunmuştur.⁴⁷

Akra' b. Hâbis, heyetle birlikte Medine'ye geldiğinde mescitte Hz. Peygamber'i göremeyince sesini yükselterek çağrıda bulunmuştu. Bu durum Kur'ân-ı Kerîm'de kınanmıştır.⁴⁸ Aynı şekilde Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in huzurunda Temîmlilere bir liderin tayin edilmesi gerektiğini tartışmışlar ve seslerini yükseltmişlerdi. Bu duruma binaen Allah elçisinin yanında insanların seslerini yükseltmemeleri gerektiğini bildiren ayetler vahyolunmuştur.⁴⁹

İmrân b. Husayn, Temîm heyeti geldiğinde Allah Resûlü'nün: "Ey Temîm, Müjdeyi kabul edin." şeklinde çağrıda bulunduğunu; Akra' b. Hâbis önderliğindeki heyetinin de: "Bizi müjdeledin, artık bize mal ver." diye cevap verdiklerini aktarır. Bu durum karşısında morali bozulan Resûlullah, aynı teklifi Yemen'den gelen bir heyete yapmış ve onlarda bu teklifi kabul etmişlerdi. Bunun üzerine Allah Resûlü, onlara yaratılış hakkında bilgiler vermişti.⁵⁰

3. Akra' b. Hâbis'in Müellefe-i Kulûb Serüveni

Akra' b. Hâbis, yeni Müslüman olduğu için Hz. Peygamber tarafından müellefe-i kulûba ilk dâhil edilenler arasında yer almıştır.⁵¹ O müellefe-i kulûba dâhil edilmesi nedeniyle Huneyn ve Yemen ganimetlerinden pay almıştır. Akra' b. Hâbis'e Huneyn ganimetlerinden yüz deve verilmiştir.⁵² Yemen ganimetlerinden ise Hz. Ali'nin Medine'ye göndermiş olduğu altın Akra' b. Hâbis'inde içinde bulunduğu dört kişilik gruba paylaştırılmıştır.⁵³

Müellefe-i kulûba yapılan yardımlar Hz. Ebû Bekir'in halifelik döneminde de bir müddet daha devam etmiştir. Fakat yaşanan bazı gelişmeler sonrasında Hz. Ömer'in itirazı üzerine, bu kimselere yapılan yardımlar son bulmuştur.⁵⁴ Müellefe-i kulûb üyelerine yapılan yardımların son bulmasına neden olan olaylar şöyledir:

Bu olaylardan ilkinde göre Akra' b. Hâbis ve Uyeyne b. Hısn, halife Hz. Ebû Bekir'e gelip kendi arazilerine yakın bir bölgedeki bataklığı istediler. Hz. Ebû Bekir, onların teklifini Hz. Ömer'in de onay vermesi şartıyla kabul etti. Ancak Hz. Ömer'e bu mesele için danışıldığında onun sert muhalefetiyle karşılaşmış ve karar iptal edilmiştir. Hz. Ömer'in onlara: "Allah Resûlü, İslâm'ın yeni yayıldığı ve Müslümanların sayıca az olduğu dönemde sizleri dine ısındırmak amacıyla birtakım yardımlarda bulunmuştu. Ancak bugün İslâm yayıldı. Allah, İslâm'ı hâkim kıldı. Yapabiliyorsanız bana bir şeyler yapın. Yapamazsanız sizi Allah'a havale

⁴⁴ Vâkıdî, *Meğâzî*, 3/973-975; İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/224.

⁴⁵ Nazım veya nesirle yapılan temeddüh, atışma ve yarışma şeklinde olursa buna müfâhare adı verilir. Araplar kendi kabilelerini övmek maksadıyla bu yönteme başvururlardı. bk. İsmail Durmuş, "Fahr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995).

⁴⁶ Temîm heyetinin gelişyle vuku bulan sürecin ve söylenen şiirlerin tamamı için bk. İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 4/242-251.

⁴⁷ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 4/250-251; İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/225; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 1/266.

⁴⁸ "Odaların dışından sana seslenenlerin çoğu kuşkusuz düşünemiyorlar. Sen yanlarına çıkıncaya kadar sabredip bekleselerdi elbette kendileri için daha iyi olacaktı. Yine de Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir." el-Hucurât 49/4-5.

⁴⁹ "Ey iman edenler! Seslerinizi peygamberin sesinden daha fazla yükseltmeyin, birbirinize bağırdığınız gibi ona bağırmayın; sonra farkında olmadan amelleriniz boşa gider." el-Hucurât 49/2.

⁵⁰ Buhârî, "Meğâzî", 67 "Meğâzî", 74 "Bed'ü'l-halk", 1 "Tevhîd", 22.

⁵¹ Muhammed b. Habîb, *el-Muhabber*, 473-474; krş. Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî, *el-Ma'ârif*, thk. Servet Ukkâşe (Kahire: Dârü'l-Me'ârif, 1388/1969), 342.

⁵² İbn Hazm, *Cevâmi'u's-Sîre*, 145-146. Huneyn ganimetlerinin paylaşımında Müellefe-i kulûbtan olan ve olmayan diğer kişiler farklı miktarlarda ganimet almışlardır. bk. Vâkıdî, *Meğâzî*, 3/943-949; İbn Hazm, *Cevâmi'u's-Sîre*, 145-146.

⁵³ Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemâm b. Nâfi' es-San'ânî el-Himyerî, *el-Musannefi'l-hadîs*, nşr. Meclisü'l-İlmî, thk. Habîburrahman el-A'zamî (Beyrut: Mektebetü'l-İslâmiyye, ts.), 10/156-157; Buhârî, "Tevhîd", 23.

⁵⁴ Cengiz Kallek, "Müellefe-i Kulûb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/474.

ediyorum.”⁵⁵ diyerek müellefe-i kulûba yapılan yardımların son bulması gerektiğini dolaylı yoldan ifade etmiştir.

Müellefe-i kulûba yardımın kesildiği bir başka örnekte Akra' b. Hâbis ve Zibrikân b. Bedr, halife Hz. Ebû Bekir'den Bahreyn haraçlarının kendilerine verilmesini istemişlerdi. Tekliflerinin kabul edilmesi durumunda kendi kabilelerinden kimsenin dinden dönmeyeceğini garanti etmişlerdi. İlk örnekte olduğu gibi Hz. Ebû Bekir bu teklifi de Hz. Ömer'in onayının alınmasıyla kabul edeceğini belirtmişti. Fakat Hz. Ömer bu duruma da razı olmayınca mesele rafa kalkmıştı.⁵⁶ Bu iki olay neticesinde Hz. Ömer'in kararlı ve sert muhalefetiyle müellefe-i kulûba yapılan yardımlar son bulmuştur.

4. Hz. Peygamber ile İlişkilerinde Akra' b. Hâbis

Câhiliye döneminde insanlar tabakalara ayrılmıştı. Bu tabakalaşma nedeniyle toplumun ileri gelenleri ile toplumdaki güçsüz kimseler arasında insanlık dışı olaylar vuku bulabiliyordu. Akra' b. Hâbis'in hayatında da bu tip izler barındıran kendisinin başrol olduğu iki olay gerçekleşmiştir.

Bir gün Akra' b. Hâbis ve Uyeyne b. Hısn, Hz. Peygamber'in yanına gelmişlerdi. O esnada Resûlullah'ın yanında iman etmiş ancak Arap toplumunda alt tabaka olarak görülen kimseler bulunmaktaydı. Akra' b. Hâbis ve Uyeyne b. Hısn onları kovdular. Resûlullah'a: "Ey Muhammed, sen kavminden vazgeçtin de bunlara mı razı oldun? Biz bunların arkasından mı gideceğiz? Bunları yanından kovarsan senin meclisine gelip seninle konuşuruz, belki de anlaşırız." diye teklifte bulundular. Allah Resûlü: "*Ben inananları kovacak değilim.*"⁵⁷ diye karşılık verince: "O halde Arapların senin yanında ne kadar üstün olduğumuzu anlamaları için senden bize özel bir meclis hazırlamanı istiyoruz. Çünkü Arap heyetleri senin yanına geldiğinde bizleri bu düşkünlerle beraber gördüklerinde utanıyoruz. Biz yanına geldiğimizde bunları uzaklaştır. Biz gittikten sonra onlarla istediğin kadar otur." diye ikinci bir teklifte bulundular.⁵⁸ Resûlullah bu teklifi kabul etmişti. Aralarında bir taahhüname yazmak üzere hazırlık yaptıklarında Allah, vahiyle Resûlünü uyarıyordu.⁵⁹ Bu uyarıdan sonra Hz. Peygamber, o zayıf müminlerle istediği kadar oturup istediğinde de yanlarından ayrılıyordu. Allah tarafından ikinci bir uyarı⁶⁰ daha gelince Allah Resûlü, o kimseler yanından gitmedikçe o da onların bulunduğu meclisi terk etmemeye başlamıştı.⁶¹

Akra' b. Hâbis'in, Câhiliye döneminden kalma zihniyet yapısını ortaya koyan bir diğer olay da şöyle gerçekleşmiştir. Bir gün Akra' b. Hâbis, Hz. Peygamber'e gelerek: "Sana ancak Eslem, Gifâr, Müzeyne ve Cüheyne kabilelerindeki hacıların hırsızları biat etti." demişti. Bunun üzerine Resûlullah: "Sen ne zannediyorsun? Eslem, Gifâr, Müzeyne ve Cüheyne kabilelerinin; Temîm, Esed, Gatafân ve Âmir b. Sa'saa kabilelerinden daha üstün olması, ikinci gruptaki kabileler için bir hüsrân ve eksiklik değil midir?" diye sormuştu.⁶² Akra' b. Hâbis: "Evet öyledir." diye cevaplamıştı. Akra' b. Hâbis'in kabullenmesinden sonra Allah Resûlü: "Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin olsun ki onlar daha hayırlıdır."⁶³ diyerek meseleye son noktayı koymuştu.

Ebyaz b. Hammâl adlı bir bedevî kabilesinden birkaç kişiyle beraber Medine'ye gelmiş ve Müslüman olmuştu. Sonrasında zekât ile ilgili Resûlullah'a sorular sormuş, Hz. Peygamber de zekâtı vermesi gerektiğini ve onlar için vermeleri gereken zekâtı belirlemişti.⁶⁴ Ebyaz b. Hammâl, zekâtla alakalı merakını giderdikten sonra Allah Resûlü'nden, Me'rib Seddi Tuzlası'nın kabilesine verilmesini talep etmişti. Onun bu teklifi başta kabul görse de sonrasında Akra' b. Hâbis'in Resûlullah'ı uyarmasıyla bu karardan vazgeçilmiştir.⁶⁵

Akra' b. Hâbis, birgün Resûlullah'ı torunu ile oynarken görmüştü. Kendisinin alışık olmadığı bu durum karşısında şaşkınlığını gizleyemeyerek Hz. Peygamber'e: "Benim on çocuğum var ama hiçbirini öpmedim." demişti. Allah Resûlü cevaben: "Merhamet

⁵⁵ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, nşr. Muhammed Ali Beydûn, thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1424/2003), 7/32; İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, 1/59.

⁵⁶ Ebû Yûsuf Ya'kûb b. Süfyân b. Cüvvân el-Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târîh*, thk. Ekrem Ziyâ Ömerî (Bağdat: İhyâi't-Türâsi'l-İslâmî, 1396/1976), 3/294-295.

⁵⁷ eş-Şuarâ 26/114.

⁵⁸ İsfahânî, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/146.

⁵⁹ "Rablerinin rızâsını isteyerek sabah akşam O'na yalvaranları kovma! Onların hesaplarından sana sorumluluk yoktur, senin hesabından da onlara sorumluluk yoktur ki onları yanından uzaklaştırıp da zalimlerden olasın." el-En'âm 6/52.

⁶⁰ "Rızâsını dileyerek sabah akşam rablerine dua edenlerle olmak için elinden gelen çabayı göster. Dünya hayatının çekiciliğine meylederek gözlerini onlardan çevirme! Bizi anmaktan kalbini gafil kıldığımız, kötü arzularına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye boyun eğme!" el-Kehf 18/28.

⁶¹ İsfahânî, *Hilyetü'l-evliyâ*, 1/146-147; Fahreddin er-Râzî, *et-Tefsîrü'l-kebir*, 12/245-246.

⁶² Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik el-Bezzâr el-Basrî, *el-Müsnedü'l-kebir*, thk. Âdil b. Sa'd (Medine: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1427/2006), 17/198.

⁶³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 34/66-67; Buhârî, "Menâkib", 6; Müslim, "Fezâilü's-sahâbe", 47.

⁶⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/83; Ebû'l-Kâsim Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, nşr. Mektebetü İbn Teymiyye, thk. Hamdî Abdülmecid es-Selefi (Kahire, ts.), 1/277.

⁶⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, 8/83; Dârimî, "Büyü", 66; İbn Mâce, "Rehin", 17; Ebû Dâvûd, "Haraç", 36; Tirmizî, "Ahkâm", 39; Nesâî, "İhyâü'l-mevât", 3.

etmeyene merhamet edilmez.” şeklinde karşılık vermişti.⁶⁶

Özellikle kız çocuklarının bir utanç vesilesi sayılarak diri diri toprağa gömüldüğü bir dönemde herhangi birinin çocuğuyla oynuyor olması Câhiliye insanları için garipsenecek bir durumdu. Resûlullah'ın güçlü iradesiyle yaşanan dönüşüm, aynı zamanda İslâmiyet'in de ne kadar doğru bir din olduğunu ortaya koymaktadır.

Hz. Peygamber, haccın farzietini insanlara anlatmak için mescitte konuşma yaptığı esnada Akra' b. Hâbis ayağa kalkmış ve her yıl mı haccedeceğiz diye soru sormuştu. Allah Resûlü bu soruya cevap vermekte acele etmemişti. Ancak Akra' b. Hâbis üç defa soruyu tekrarlayınca Resûlullah: “Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki eğer ben evet diye cevap verseydim her yıl haccetmek gerekirdi. Her yıl hac farz olsaydı siz ona dayanamayacak ve belki de inkâr edecektiniz. Haccın bir defa yapılması farzdır. Ancak dileyen arttırılabilir.” demiştir. Ardından da orada bulunanlara dini konularda çok soru sorulmaması gerektiğine dair bir konuşma yapmıştır.⁶⁷

Akra' b. Hâbis ve Uyeyne b. Hısn bir gün Resûlullah'a gelerek bir talepte bulundular. Onların talebini karşılamak için Allah Resûlü, Muâviye b. Ebû Süfyân'ı çağırıp mektup yazdırdı.⁶⁸ Mektupların teslimatı esnasında Uyeyne b. Hısn'ın mektubu alıp sarığına bağladığı, Akra' b. Hâbis'in tereddütlü davrandığı aktarılır.⁶⁹ Bazı rivâyetlerde ise durumun tam tersi olduğu göze çarpmaktadır.⁷⁰ Ancak rivâyetlerdeki ortak noktaya bakıldığında mektubu almakta tereddüt eden kişinin Muâviye'ye ya da Hz. Peygamber'e: “Ey Muhammed! İçinde ne olduğunu bilmediğim Mütelemmis sahîfesi⁷¹ gibi bir mektubu yanımda taşıyıp kavmime götüreceğimi mi zannediyorsun?” diye çıktığı görülmektedir.⁷² Bu durum karşısında Allah Resûlü, o kişiye kâğıtta yazılı olanları açıklamış ve onu bilgilendirmiştir.⁷³

Hz. Peygamber, Ramazan ayında Ebû't-Tayyib'i kendisine hacamat yapması için çağırılmıştı. Hacamatın yapıldığı esnada Akra' b. Hâbis, onun bu halini görmüş ve ona neden böyle yaptığını sormuştu. Allah Resûlü de hacamatın baş ağrısına, diş ağrısına, uykusuzluğa ve çeşitli hastalıklara iyi geldiğini söylemişti.⁷⁴

Bedevînin biri bir gün mescide bevetletmişti. Ashab ona karşı sert muhalefette bulunurken Resûlullah bevledilen yeri kova ile yıkamalarını,⁷⁵ bedevîyi de rahat bırakmalarını emretmişti.⁷⁶ Mescide bevleden kişiyi de bir daha böyle yapmaması konusunda ayrıca uyarılmıştı. Akabinde Allah Resûlü önde, o kişi arkada namaz kılınmış ve dua faslına geçilmişti. Bedevî duasında Allah'tan, kendisine ve Hz. Peygamber'e merhamet etmesini başka kimseye merhamet etmemesini istemişti. Onun bu duasına Resûlullah: “Geniş olanı daralttın.” diye tepkide bulunmuştur.⁷⁷ Kaynaklar genellikle bevleden kişinin bir bedevî olduğunu aktarırken bazı kaynaklarda bu kişinin Akra' b. Hâbis olduğu rivâyet edilir.⁷⁸

5. Akra' b. Hâbis'in Savaşlardaki Rolü

5.1. Mekke'nin Fethinde Akra' b. Hâbis

Hudeybiye antlaşmasının imzalanmasıyla Mekke'de barış ortamı tesis edilmişti. Bu antlaşma sayesinde Müslümanlar ile müşrikler Mekke ve çevresinde barış içerisinde yaşamaktaydılar.⁷⁹ Zaman içerisinde Huzâa ve Benî Bekr kabileleri arasında

⁶⁶ Humeydî, *Müsnedü'l-Humeydî*, 9/471; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 16/393; Buhârî, “Edeb”, 18 “Edeb”, 27; Bu kişinin Uyeyne b. Hısn olduğu da söylenir. bk. Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd ev Medîneti's-selâm*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'ruf (Beirut: Dârü'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1422/2001), 11/421-422.

⁶⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/151; Müslim, “Hac”, 73; İbn Mâce, “Menâsik”, 2; Nesâî, “Menâsik”, 1; Kur'an-ı Kerîm'de de bu mesele desteklenmiştir. bk. el-Mâide 5/101.

⁶⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 29/165-166; Ebû Dâvûd, “Zekât”, 23.

⁶⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 29/165; Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târîh*, 1/338.

⁷⁰ Ebû Dâvûd, “Zekât”, 23.

⁷¹ Mütelemmis sahîfesi, menfaat umulan bir durumun aslında zarara sebebiyet vereceğini belirtmek için kullanılan bir ifadedir. Ayrıntılı bilgi için bk. Ebû'l-Abbâs Mufaddal b. Muhammed b. Ya'lâ ed-Dabbî el-Kûfî, *Emsâlü'l-Arab* (Beirut: Dârü'l-Mektebeti'l-Hilal, 2003), 122-124.

⁷² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 29/165; Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târîh*, 1/338-339.

⁷³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 29/165; Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târîh*, 1/338-339.

⁷⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/384.

⁷⁵ Dârimî, “Tahâret”, 62; Buhârî, “Vudû”, 58 “Edeb”, 35.

⁷⁶ Buhârî, “Vudû”, 58 “Edeb”, 80; İbn Hibbân, *el-Müsnedü's-sahîh*, 4/244.

⁷⁷ Abdürrezzâk b. Hemmâm, *el-Musannefi'l-hadis*, 1/423-424.

⁷⁸ Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askânî, *Fethü'l-bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, nşr. “Muhammed Fuâd b. Abdilbâkî - Muhibbüddin el-Hatîb” (Beirut: Dârü'l-Ma'rife, ts.), 1/323.

⁷⁹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 4/4.

meydana gelen bir olay barış ortamının bozulmasına neden olmuş ve Müslümanlara yönelik bir saldırı gerçekleşmişti. Bu olay, nihayetinde Mekke'nin fethini de beraberinde getirmiştir.⁸⁰

Mekke'de Müslümanların saldırıya uğradığını haber alan Resûlullah, hızlıca savaş hazırlıklarına başlamış ve ardından orduyla birlikte yola çıkmıştır. Mekke'ye giden bu orduya Akra' b. Hâbis, yanındaki on adamıyla birlikte Sukyâ bölgesinde katılmıştır.⁸¹ Ordu, Mekke'ye doğru ilerlemeye devam etmiş gece vakti Merrüzzahrân'da konaklamıştı. Bu konaklama esnasında Mekke'den gelip orduyu gözetleyen Ebû Süfyân, Müslümanlar tarafından yakalanıp Hz. Peygamber'in çadırına getirilmişti.⁸² O esnada çadırda Hz. Peygamber'in yanında yer alanlar arasında Akra' b. Hâbis de bulunmaktaydı.⁸³ Fetih gününde Mekke'ye girildiği esnada Resûlullah'ın bir yanında Akra' b. Hâbis, diğer yanında ise Uyeyne b. Hısn vardı.⁸⁴

5.2. Huneyn ve Tâif Gazvelerinde Akra' b. Hâbis

İslâm ordusunun Mekke'yi fethettiğini haber alan Hevâzinliler, savaş ihtimaline karşı hazırlık yapmaya başlamışlardı.⁸⁵ Onların hazırlıklarını haber alan Resûlullah, vakit kaybetmeden orduyu toplayıp Huneyn'e doğru yönelmişti.⁸⁶ Huneyn'de gerçekleşen savaş sonucunda Müslümanlar galip gelmişlerdi.⁸⁷ Zaferden sonra Hz. Peygamber, öğle namazını kılıp bir ağacın altında oturmuştu. Akra' b. Hâbis ve Uyeyne b. Hısn yanına geldiler. Uyeyne b. Hısn, Mekke'nin fethi öncesinde öldürülen Âmir el-Eşcâî'nin kanını talep ediyordu. Akra' b. Hâbis ise bu cinâyete sebep olan Muhallim b. Cessâme el-Leysî'yi savunuyordu. Hz. Peygamber, onların bu anlaşmazlığını diyet teklifinde bulunarak çözüme kavuşturmuştur.⁸⁸

Resûlullah, Huneyn ve Tâif gazvelerinden sonra ganimetlerin toplandığı Cî'râne'ye geçmişti.⁸⁹ Allah Resûlü toplanan ganimetleri paylaştırırken müellefe-i kulüb üyesi olan Akra' b. Hâbis'e de yüz deve vermiştir.⁹⁰ Ashabtan bazı kimseler, Akra' b. Hâbis ve Uyeyne b. Hısn gibilere ganimetten pay verildiği halde Cuâl b. Sürâka'ya verilmemesine anlam verememişlerdi. Hz. Peygamber, Cuâl b. Sürâka'nın onlardan daha hayırlı olduğunu; ancak diğerleri yeni Müslüman olduğu için onların kalplerini İslâm'a ısındırmak amacıyla böyle yaptığını söylemiştir.⁹¹

Huneyn ve Tâif gazvelerinde esir alınanlar Müslüman olduklarını ifade edip serbest kalmak istemişlerdi. Müslüman olduklarını ilan etmeleri nedeniyle Hz. Peygamber, muhacir ve ensar kendi esirlerini serbest bırakmışlardı.⁹² Ancak Akra' b. Hâbis, Uyeyne b. Hısn ve Abbas b. Mirdâs kendilerine düşen esirleri bırakmak istemediler. Hz. Peygamber, esirleri serbest bırakmaları halinde bir sonraki ganimetten kendilerine altı kat fazla verileceğini söyleyerek meseleyi büyük oranda çözüme kavuşturmuş ve esirler serbest bırakılmıştır.⁹³

5.3. Enbâr ve Dûmetülcendel Fetihlerinde Akra' b. Hâbis

Akra' b. Hâbis, Hz. Ebû Bekir döneminde ridde olaylarında,⁹⁴ Enbâr ve Dûmetülcendel fetihlerinde bulunmuştur. Enbâr'ın fethinde, Hâlid b. Velîd'in emriyle öncü kuvvete komuta etmiştir.⁹⁵ Dûmetülcendel'de ise çatışmalar esnasında Vedia el-Kelbî'yi esir almıştır. Ayrıca savaş meydanında rastladığı her kafiri öldüren Hâlid b. Velîd'den Dûmetülcendel ordusunda yer alan bazı

⁸⁰ Vâkîdî, *Meğâzî*, 2/782-783; Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, 50.

⁸¹ Vâkîdî, *Meğâzî*, 2/803-804.

⁸² Vâkîdî, *Meğâzî*, 2/814-815.

⁸³ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî, *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*, thk. Ömer Abdüsselâm Tedmürî (Beirut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1410/1990), 2/532.

⁸⁴ Vâkîdî, *Meğâzî*, 2/804.

⁸⁵ Vâkîdî, *Meğâzî*, 3/885-886.

⁸⁶ Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hıyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî, *Sîretü İbn İshâk*, nşr. Muhammed Ali Beydûn, thk. Ahmed Ferid el-Mezîdî (Beirut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2004), 550-551.

⁸⁷ Vâkîdî, *Meğâzî*, 3/914.

⁸⁸ Vâkîdî, *Meğâzî*, 3/919-920. Muhallim b. Cessâme el-Leysî'nin fevri bir şekilde yapmış olduğu bu hareket üzerine Nisâ suresi 94. ayet nâzil olmuştu. Ayrıca Muhallim b. Cessâme el-Leysî pişman olmuş ve Hz. Peygamber'den af dilemişti. Öldüğünde toprak onu geri atmış, insanlarda yabancı hayvanların yemesi için onun cesedini kayaların arasında bırakmışlardı. bk. Vâkîdî, *Meğâzî*, 3/919-922.

⁸⁹ Vâkîdî, *Meğâzî*, 3/939; Halife b. Hayyât, *et-Târîh*, 43; Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, 75; İbn Hazm, *Cevâmi'u's-Sîre*, 145.

⁹⁰ Vâkîdî, *Meğâzî*, 3/946.

⁹¹ Vâkîdî, *Meğâzî*, 3/948; İbn Hazm, *Cevâmi'u's-Sîre*, 147.

⁹² Vâkîdî, *Meğâzî*, 3/949-951; İbn Hazm, *Cevâmi'u's-Sîre*, 145.

⁹³ Vâkîdî, *Meğâzî*, 3/951-952; İbn Hazm, *Cevâmi'u's-Sîre*, 145.

⁹⁴ Ahmet Lütfi Kazancı, "Akra' b. Hâbis", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/285.

⁹⁵ Taberî, *Târîhu'r-rusul ve'l-mülûk*, 3/373.

Temîmlileri affetmesini isteyen grubun içerisinde yer almıştır.⁹⁶

5.4. Cûzcân Fatihî Akra' b. Hâbis

Hz. Osman'ın döneminde Basra valiliği yapan Abdullah b. Âmir, Ahnef b. Kays'ı, Tohâristan bölgesine fetih için göndermişti. Ahnef b. Kays, bu amaç doğrultusunda Tohâristan, Cûzcân, Tâlikan ve Fâryâb halklarıyla savaşmış ve galip gelmişti. Ancak savaş meydanından mağlub olacaklarını anladıkları için kaçanların da yeniden ayaklanmalarını için yakalanmaları gerekiyordu. Bu sebeple Ahnef b. Kays, Akra' b. Hâbis komutasında bir askerî birliği Cûzcân'a göndermeye karar vermişti. Onlara savaş hukukuna dair bazı uyarılarda bulunduktan sonra Cûzcân'a gitmelerine izin vermişti. Cûzcân'a giden Akra' b. Hâbis, burada fazla bir zorlukla karşılaşmamıştı. Ufak çaplı bir çarpışma sonucunda karşı taraf hezimeye uğratılıp şehir fethedilmiştir.⁹⁷

6. Akra' b. Hâbis'in Vefatına Dair Rivayetler

Akra' b. Hâbis'in ölüm tarihiyle alakalı çeşitli rivâyetler vardır. Bu rivâyetler Akra' b. Hâbis'in, Hz. Ömer veya Hz. Osman döneminde öldüğüne dair iki gruba ayrılmaktadır. Hz. Ömer döneminde öldüğüne dair tespit edilen iki rivâyet vardır:

Birincisi, İbn Kesîr'in "*el-Bidâye ve'n-Nihâye*" adlı eserinde ismini vermediği bir hocasından rivâyetle Akra' b. Hâbis, Hz. Ömer döneminde vefat etmiştir. Ancak hocası yıl olarak net bir tarihten bahsetmemiş olacak ki İbn Kesîr'de sadece öldüğünü ifade etmiştir.⁹⁸ İkinci iddia ise İbn Hacer'in, Şâtıbî'den naklettiği rivâyettir. Buna göre Akra' b. Hâbis, Hz. Ömer döneminde 15/636 yılında gerçekleşen Yermük savaşında on oğluyla beraber ölmüştür.⁹⁹

Hz. Osman döneminde öldüğüne dair rivâyetlere bakıldığında ise Sem'ânî; herhangi bir tarih vermeden Cûzcân'ın, Hz. Osman döneminde Akra' b. Hâbis tarafından fethedildiğini belirtmiştir.¹⁰⁰ Bu durum Akra' b. Hâbis'in, Hz. Ömer döneminde öldüğüne dair iddiaları reddetmektedir.

İbn Kesîr, bu konuyla alakalı olarak İbnü'l-Esîr'in "*Üsdü'l-ğâbe*" adlı eserinde Abdullah b. Âmir'in, Akra' b. Hâbis'i bir orduya komutan tayin edip Cûzcân'a gönderdiğini; onun da bu savaşta şehit olduğunu söylediğini ifade etmiştir.¹⁰¹ İbnü'l-Esîr, eserinde Akra' b. Hâbis'in orduyla beraber Cûzcân'a gittiğini söylemiş; fakat ölümüyle alakalı herhangi bir bilgi vermemiştir.¹⁰² Ayrıca İbnü'l-Esîr, kaleme aldığı bir diğer eserinde de aynı olayı anlatırken Akra' b. Hâbis'in ölümüne dair bilgi vermezken meseleyi 31/652 yılında gerçekleşen olaylar içerisinde ele almıştır. Onun bu tavrı da Akra' b. Hâbis'in, Hz. Ömer döneminde öldüğünü kabul etmediğine delildir.¹⁰³

Akra' b. Hâbis'in tarih olarak 31/652 yılında Cûzcân savaşı esnasında şehit olduğunu söyleyenlerde vardır.¹⁰⁴ Cûzcân'ın fethini eserinde konu edinen Taberî ise Akra' b. Hâbis'in ölümünden bahsetmeden fethi 32/653 yılında gerçekleşen olaylar içerisinde ele almıştır.¹⁰⁵

Mahmûd Şîr Hattâb herhangi bir kaynak belirtmeksizin Akra' b. Hâbis'in 33/654, 34/655 veya 35/656 yıllarında ölmüş olabileceğini söylemiştir.¹⁰⁶ Bir başka iddia da Akra' b. Hâbis'in fetihden bir yıl sonra Cûzcân'da çıkan isyanları bastırmak için tekrardan bölgeye gönderildiği; isyanları bastırıp düzeni sağladıktan sonra Cûzcân'da bulunduğu süre içerisinde vefat ettiği yönündedir.¹⁰⁷

Bu bilgiler doğrultusunda eğer Akra' b. Hâbis, Cûzcân'da savaş esnasında öldüyse muhtemelen 31/652 veya 32/653 tarihlerinde ölmüştür. Eğer savaştan bir yıl sonra isyanları bastırmak için geldiği o süreçte öldüyse 32/653 veya 33/654 yıllarında ölmüştür.

⁹⁶ Taberî, *Târîhu'r-rusûl ve'l-mülûk*, 3/378-380; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 6/350-351.

⁹⁷ Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, 571; Kaynaklar, Cûzcân fethinin 31/652 veya 32/653 yıllarında gerçekleştiğine dair iki farklı rivâyeti nakletmektedir. bk. İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, 3/21; Taberî, *Târîhu'r-rusûl ve'l-mülûk*, 4/309; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 7/159-160.

⁹⁸ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 7/142.

⁹⁹ İbn Hacer, *el-İsâbe fi'temyîzi's-sahâbe*, 1/59.

¹⁰⁰ Sem'ânî, *el-Ensâb*, 2/116.

¹⁰¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 7/142; İbn Kesîr, Cûzcân'ın fethini anlattığı kısımda da savaşta ölenlerin olduğunu söyler. Ama Akra' b. Hâbis'in öldüğüne dair bilgi vermez. bk. İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 7/159-160.

¹⁰² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 1/267.

¹⁰³ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, 3/20-21.

¹⁰⁴ Hüseyin Hasan, *İlâmü't-Temîm* (Beyrut: Müessesetü'l-Arabiyyeti'd-Dirâsâti ve'n-Neşr, ts.), 103.

¹⁰⁵ Taberî, *Târîhu'r-rusûl ve'l-mülûk*, 4/309-313.

¹⁰⁶ Mahmûd Şîr Hattâb, *Kadetü fethi's-Sind ve Afganistân*, 378.

¹⁰⁷ Kazancı, "Akra' b. Hâbis", 2/285.

Sonuç

Câhiliye devri, o dönem Arap toplumunun yaşam felsefesini oluşturuyordu. Bu yaşam felsefesi güçlüyü daha güçlü zayıfı ise daha zayıf ve savunmasız bir hale getiriyordu. Soylu bir ailenin ferdi olmak kişiye her istediğini yapma özgürlüğünü tanıırken, bu gücün karşısında ezilenler ise sadece efendilerinin müsaade ettikleri kadar hayata tutunabiliyorlardı.

Böyle karanlık bir dönemde Temîm kabilesinin liderliğini üstlenen Akra' b. Hâbis, Câhiliye kültüründen etkilenmiş ve Müslüman olana kadar böyle bir hayat yaşamıştır. Toplumda saygın bir konuma sahip olması, insanların onun fikirlerine önem vermesi, zamanla onu âdil ve güvenilir biri yapmış olacak ki kendisi halk içinde ve çeşitli panayırarda hakemlik görevini ifa etmiştir.

İslâmiyet'in yayılmaya başladığı dönemde bazıları bu dini, bir deneme yanılma amacıyla test etmek istiyorlardı. Müslüman olduktan sonraki süreçte hayatları iyi yönde gidenler dinde sebat edip dinin hak din olduğunu ifade ediyorlardı. Ama iman ettikten sonra zor süreçlerden geçenler ise suçu dine atıp irtidat faaliyetlerinde bulunuyorlardı. İslâmiyet'i bir deneme yanılma düşüncesiyle kabul eden Akra' b. Hâbis de bu yolla Müslüman olmuş ama düşüncesinde dirâyet göstererek ömrü boyunca İslâm dini üzere sabit kalmıştır.

Akra' b. Hâbis'in, yeni Müslüman olmasından kaynaklanan öğrenme arzusu ile bedevî kültürünün mizacına yansımaları Câhiliye'den kalma zihniyet yapısından tam anlamıyla kendini kurtaramaması nedeniyle oluşan âni çıkışları bazı âyetlerin nüzûl sebebi, bazı hadislerinde sebep-i vürûdu olmasına sebebiyet vermiştir. Bu durumun sadece ona has olmadığını da ifade etmek gerekir. Çünkü vahyin devam ettiği süreçte henüz hakkında hüküm gelmemiş meselelerle, Allah tarafından hükmü bildirilmiş olan meseleler, Akra' b. Hâbis gibi herkesin dikkatini çekmiştir.

Mekke'nin fethinden kısa bir süre önce Müslüman olan Akra' b. Hâbis, Hz. Peygamber ile Mekke'nin fethine, Huneyn ve Tâîf gazvelerine katılmıştır. Resûlullah'ın vefatından sonra Hz. Ebû Bekir döneminde gerçekleşen Enbâr ve Dûmetülcendel fetihlerinde önemli rol üstlenmiştir. Askerî anlamda çok ön plana çıkamayan Akra' b. Hâbis'in komutan olarak fethettiği tek yer bugün Afganistan sınırları içerisinde yer alan Cûzcân şehri olmuştur. Hz. Osman döneminde gerçekleşen bu fetihden sonra da fazla yaşamamış, bir yıllık süre içerisinde vefat etmiştir.

Kaynakça | References

- Abdürrezzâk b. Hemmâm, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ânî el-Himyerî. *el-Musannef fi'l-hadis*. nşr. Meclisü'l-İlmî. thk. Habîburrahman el-A'zamî. Beyrut: Mektebetü'l-İslâmiyye, ts.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *el-Müsned*. thk. Şuayb el-Arnaût - Âdil Mürşid. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001.
- Belâzürî, Ebû'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd. *Ensâbü'l-eşraf*. thk. Süheyl Zekkâr - Riyâz Ziriklî. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1417/1996.
- Belâzürî, Ebû'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd. *Fütûhu'l-Büldân*. thk. Abdullah Uneys et-Tibâ'. Beyrut: Müessesetü'l-Me'ârif, 1987.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî. *es-Sünenü'l-kübrâ*. nşr. Muhammed Ali Beydûn. thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2. Basım, 1424/2003.
- Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik el-Bezzâr el-Basrî. *el-Müsnedü'l-kebîr*. thk. Âdil b. Sa'd. Medine: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1427/2006.
- Bozkurt, Nebi - Küçükkaşçı, Mustafa Sabri. "Mekke". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/555-563. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu'fî. *el-Câmi'u'l-müsnedü's-sahîhu'l-muhtasar min umûri Resûlillâh sallallâhü 'aleyhi ve sellem ve sünenihî ve eyyâmih*. Dimaşk-Beyrut: Dârü İbn Kesîr, 1423/2002.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fazl. *es-Sünen*. Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1434/2013.
- Durmuş, İsmail. "Fahr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 12/79. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Ebû Dâvûd, Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *es-Sünen*. thk. Şuayb el-Arnaût vd. Dimaşk: Dârü'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 1430/2009.
- Fahreiddin er-Râzî, Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî. *et-Tefsîrü'l-kebîr*. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1401/1981.
- Fesevî, Ebû Yûsuf Ya'kûb b. Süfyân b. Cüvvân. *el-Ma'rife ve't-târîh*. thk. Ekrem Ziyâ Ömerî. Bağdat: İhyâi't-Türâsi'l-İslâmî, 1396/1976.
- Halîfe b. Hayyât, Ebû Amr Halîfe b. Hayyât b. Halîfe eş-Şeybânî el-Basrî. *et-Târîh*. thk. Mustafa Necib Fevvâz - Hikmet Keşlî Fevvâz. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415/1995.
- Halîfe b. Hayyât, Ebû Amr Halîfe b. Hayyât b. Halîfe eş-Şeybânî el-Basrî. *Kitâbü't-Tabakât*. thk. Ekrem Ziyâ Ömerî. Bağdat: Matbaatü'l-Ânî, 1387/1967.
- Hamîdullah, Muhammed. *İslâm Peygamberi*. çev. Mehmet Yazgan. İstanbul: Beyan Yayınları, 2014.
- Harfûş, Abdülkâdir Feyyâd. *Kabiletü Temîm fi'l-Câhiliyeti ve'l-İslâm*. Dimaşk: Dârü'l-Beşâir, 1. Basım, 1423/2002.
- Hasan, Hüseyin. *İ'lâmü't-Temîm*. Beyrut: Müessesetü'l-Arabiyyeti'd-Dirâsâti ve'n-Neşr, ts.
- Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit el-Bağdâdî. *Târîhu Bağdâd ev Medîneti's-selâm*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'ruf. Beyrut: Dârü'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1422/2001.
- Humeydî, Ebû Bekr Abdullah b. ez-Zübeyr b. İshâ el-Kureşî. *Müsnedü'l-Humeydî*. thk. Habîburrahman el-A'zamî. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1381/1963.
- İbn Asâkir, Ebû'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dimaşkî eş-Şâfiî. *Târîhu medîneti Dimaşk ve zikru fazlihâ ve tesmiyetü men hallehâ mine'l-emâsil ev ictâze bi-nevâhihâ min varidihâ ve ehlihâ*. thk. Muhibbüddin Ebû Saîd Ömer b. Garâme el-Amrevî. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1415/1995.
- İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tâhir et-Tûnisî. *et-Tahrîr ve't-tenvîr mine't-tefsîr*. Dârü't-Tunûsiyye, 1984.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *el-İsâbe fi'temyizi's-sahâbe*. thk. Âdil Ahmed Abdilmevcûd - Ali Muhammed Mü'avviz. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415/1995.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *Fethu'l-bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. nşr. "Muhammed Fuâd b. Abdilbâkî - Muhibbüddin el-Hatîb". Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, ts.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî. *Cevâmi'u's-Sîre*. nşr. Muhammed Ali Beydûn. thk. Abdülkerim Sâmi el-Cündî. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2003.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî. *el-Müsnedü's-sahîh 'ale't-tekâsîm ve'l-envâc min ğayri vücûdi kat'in fi senedihâ velâ sübûti cerhin fi'nâkilihâ*. thk. Şuayb el-Arnaût. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1408/1988.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısrî. *es-Sîretü'n-nebeviyye*. thk. Mecdî Fethî es-Seyyid. Tanta: Dârü's-Sahâbe li't-Turâs, 1416/1995.
- İbn İshâk, Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hiyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî. *Sîretü İbn İshâk*. nşr. Muhammed Ali Beydûn. thk. Ahmed Ferid el-Mezîdi. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2004.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dimaşkî eş-Şâfiî. *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. Beyrut: Mektebetü'l-Me'ârif, 1413/1992.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dimaşkî eş-Şâfiî. *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-azîm*. thk. Sâmi b. Muhammed b. Selâme. Riyad: Dârü't-Tayyibe, 2. Basım, 1420/1999.

- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî. *el-Ma'ârif*. thk. Servet Ukkâşe. Kahire: Dârü'l-Me'ârif, 4. Basım, 1388/1969.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni. *es-Sünen*. thk. Şuayb el-Arnaût vd. Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 1430/2009.
- İbn Reşîk, Ebû Alî el-Hasen b. Reşîk el-Ezdî el-Mesîlî el-Kayrevânî. *el-Umde fi mehâsini's-şî'r ve âdâbih ve nakdih*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd. Beyrut: Dârü'l-Cîl, 5. Basım, 1401/1981.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtîb el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî. *Kitâbü't-Tabakâti'l-kebîr*. thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1410/1990.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî. *el-Kâmil fi't-târih*. thk. Ebü'l-Fidâ' Abdullah el-Kâzî. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1407/1987.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî. *Üsdü'l-ğâbe fi ma'rifeti's-sahâbe*. thk. Ali Muhammed Mü'avviz - Âdil Ahmed Abdilmevcûd. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1417/1996.
- İbnü'l-Kelbî, Ebü'l-Münzir Hişâm b. Muhammed b. Sâib b. Bişr el-Kelbî el-Kûfî. *Cemheretü'n-neseb*. thk. Nâcî Hasan. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1407/1986.
- İsfahânî, Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshâk. *Hilyetü'l-evliyâ' ve tabakatü'l-asfiyâ'*. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1416/1996.
- Kallek, Cengiz. "Müellefe-i Kulûb". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/473-475. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Kazancı, Ahmet Lütfî. "Akra' b. Hâbis". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/285. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Kur'ân-ı Kerîm Meâlî*. çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 10. Basım, 2006.
- Mahmûd Şîr Hattâb, Mahmûd Şîr b. Mustafâ b. Hattâb el-Mevsilî. *Kadetü fethi's-Sind ve Afganistân*. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1418-1998.
- Ma'mer b. Müsennâ, Ebû Ubeyde Ma'mer b. el-Müsennâ et-Teymî el-Basrî. *Kitâbü Eyyâmî'l-'Arab kable'l-İslâm*. nşr. Âdil Câsim el-Beyâtî. Bağdat, 1976.
- Mevlâ, Muhammed Câde'l- vd. *Eyyâmu'l-'Arab Fi'l-Câhiliyye*. Dârü İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1361/1942.
- Mufaddal ed-Dabbî, Ebü'l-Abbâs Mufaddal b. Muhammed b. Ya'lâ ed-Dabbî el-Kûfî. *Emsâlü'l-'Arab*. Beyrut: Dârü'l-Mektebeti'l-Hilal, 2003.
- Muhammed b. Habîb, Ebû Ca'fer Muhammed b. Habîb b. Ümeyye b. Amr el-Hâşimî. *el-Muhabber*. thk. Ilse Lichtenstadter. Haydarâbâd: Dâiretü'l-Maârifî'l-Osmâniyye, 1407/1987.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. *el-Câmi'u's-sahîh*. thk. Ebû Kuteybe Nazar Muhammed Fariyabî. Riyad: Dâru Tayyibe li'n-Neşr ve't-Tevzî', 1467/2006.
- Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî. *es-Sünenü'l-kübrâ*. thk. Hasan Abdulmun'im Şelbî. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001.
- Sarıçam, İbrahim. "Hz. Peygamber Dönemi". *İslâm Tarihi*. ed. Eyüp Baş. Ankara: Grafiker Yayınları, 4. Basım, 2014.
- Sem'ânî, Ebû Sa'd Abdülkerîm b. Muhammed b. Mansûr es-Sem'ânî. *el-Ensâb*. nşr. Abdullah Ömer el-Bârûdî. Beyrut: Dârü'l-Cenân, 1408/1988.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemü'l-kebîr*. nşr. Mektebetü İbn Teymiyye. thk. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi. Kahire, 2. Basım, ts.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî. *Târîhu'r-rusûl ve'l-mülûk*. thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhîm el-Misrî. Kahire: Dârü'l-Me'ârif, 2. Basım, 1962.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre et-Tirmizî. *el-Câmi'u's-sahîh*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'ruf. Beyrut: Dâru'l-Çarbi'l-İslâmî, 1996.
- Vâkıdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkıd el-Vâkıdî el-Eslemî el-Medenî. *Kitâbü'l-Meğâzî*. thk. Marsden Jones. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1966.
- Yazır, Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. thk. Hüseyin Akkaya - Muhammed Gür. sad. İsmail Karaçam vd. İstanbul: Azim Dağıtım Yayıncılık, 2021.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dimaşkî. *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*. thk. Ömer Abdüsselâm Tedmürî. Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 2. Basım, 1410/1990.

